

MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ ĐỔI MỚI DẠY - HỌC MÔN TÂM LÝ HỌC QUÂN SỰ TRONG CÁC TRƯỜNG SĨ QUAN HIỆN NAY

Đỗ Mạnh Tôn

Viện Khoa học xã hội nhân văn quân sự.

Sự nghiệp “Xây dựng Quân đội nhân dân cách mạng, chính quy, tinh nhuệ, từng bước hiện đại”⁽¹⁾ thời kỳ đổi mới đang đặt ra cho việc dạy - học môn tâm lý học quân sự (TLHQ) ở các trường sĩ quan những yêu cầu mới nhằm mục tiêu đào tạo ra đội ngũ cán bộ chỉ huy, chuyên môn, kỹ thuật của quân đội có bản lĩnh chính trị vững vàng, tri thức toàn diện, tư duy độc lập sáng tạo, năng lực thực hành giỏi, hoàn thành tốt mọi nhiệm vụ mà Đảng, nhân dân, quân đội giao phó.

Với vị trí, vai trò là môn khoa học cơ sở trực tiếp của các môn chuyên ngành nên việc dạy - học môn tâm lý học quân sự ở các nhà trường trong toàn quân từ trước đến nay luôn nhận được sự quan tâm, chỉ đạo thường xuyên của lãnh đạo, chỉ huy các cấp và đã đạt được những kết quả nhất định. Tuy nhiên, so với yêu cầu mới của sự nghiệp xây dựng quân đội hiện nay, chúng tôi thấy dạy - học môn tâm lý học quân sự ở các nhà trường còn bộc lộ một số hạn chế, bất cập sau:

1. Về nhận thức vị trí, vai trò của môn tâm lý học quân sự: Mặc dù, theo văn bản pháp lý, tâm lý học quân sự là môn cơ sở chuyên ngành, nhưng trên thực tế còn không ít cán bộ, giáo viên, học viên coi đó chỉ là môn học phụ. Bởi vậy, không ít học viên chỉ cốt ghi nhớ nội dung một cách máy móc, học thuộc lòng để thi, để có đủ điểm. Rõ ràng, những người này chưa ý thức được mục tiêu đích thực của việc học môn tâm lý học quân sự là hình thành ở họ các phẩm chất, năng lực của *nhà tâm lý học* trong giải quyết các vấn đề do cuộc sống của đơn vị đặt ra. Từ nhận thức như vậy nên nhiều cán bộ, giáo viên trong tổ chức và tiến hành dạy - học môn này chưa tích cực tìm tòi, phát hiện những thông tin phong phú, nhiều vẻ của đời sống tâm hồn quân nhân, tập thể quân nhân với những mâu thuẫn, vận động bên trong phản ánh những biến đổi sâu sắc, toàn diện đời sống tâm lý con người Việt Nam thời kỳ đổi mới để làm phong phú thêm nội dung bài giảng.

Nhiều khái niệm tâm lý học quân sự được truyền đạt cho học viên ở trình độ khái quát thấp, thiếu tính luận chứng khoa học, hoặc còn khô khan, cứng nhắc. Hệ thống tài liệu tham khảo, thông tin bổ trợ, sách báo, tạp chí phục vụ cho dạy - học môn tâm lý học quân sự rất thiếu lại không được quan tâm lưu trữ, bổ sung thường xuyên. Hiện tượng thầy giáo chỉ có một quyển giáo khoa, giáo trình để dùng cả trong soạn bài giảng, trong tiến hành xêmina lẫn trong hướng dẫn thực hành không phải là cá biệt. Các kiến thức tâm lý học hiện đại ít được cập nhật làm cho nhiều người đã lo lắng về sự lạc hậu và xa rời thực tế của môn học này.

2. *Về nội dung, chương trình:* Mặc dù những năm qua, các trường sĩ quan đã có chú trọng cải tiến, đổi mới nội dung, chương trình dạy - học môn tâm lý học quân sự nhưng vẫn còn bộc lộ một số nhược điểm sau:

Là một bộ môn khoa học vừa mang tính lý thuyết, vừa mang tính ứng dụng cao nhưng trong tổ chức dạy - học vẫn còn hiện tượng nặng về lý thuyết, chưa chú trọng thực hành, thậm chí có trường không đưa vào chương trình bài học thực hành nào. Với chương trình dùng cho học viên đào tạo sĩ quan cấp phân đội 60 tiết, 4 học trình thì phần tâm lý học nhân cách nhiều trường lại coi trọng hơn và dành nhiều thời gian hơn so với các nội dung khác như phần tâm lý học tập thể quân nhân, tâm lý học hoạt động quân sự. Ngay trong phần tâm lý học nhân cách thì cũng dành quá nhiều thời gian cho phần các quá trình tâm lý mà ít chú trọng đến phần các thuộc tính tâm lý của nhân cách. Cụ thể, có trường, phần tâm lý học nhân cách được dựng tới 6 bài, còn phần tâm lý học tập thể, tâm lý học hoạt động quân sự chỉ dựng có 1 hoặc 2 bài, thậm chí bỏ hẳn, không có trong chương trình.

Mặc dù đã có quy định thống nhất về chương trình môn tâm lý học quân sự của Tổng cục Chính trị, nhưng thực tế hiện nay, các trường đang triển khai giảng dạy nhiều loại chương trình khác nhau cho một bậc học, thậm chí ngay trong một trường cũng có nhiều chương trình khác nhau. Ví dụ, ở Học viện Quân y: 58 tiết; Trường Sĩ quan lục quân 1: 60 tiết; Học viện Kỹ thuật quân sự: 30 tiết; Học viện Hậu cần: 26 tiết; Học viện Chính trị quân sự, hệ 1 và hệ 5: 60 tiết, lớp Dân tộc: 110 tiết, hệ đại học: 90 tiết.

Việc phân cấp chương trình cũng có nhược điểm. Nội dung chương trình tâm lý học quân sự cho đào tạo 3 cấp chưa có độ khác biệt phản ánh đúng tính chất cấp độ đào tạo. Vẫn chưa khắc phục được tình trạng trùng lặp về nội dung ở 3 cấp đào tạo này.

3. *Về hình thức, phương pháp:* Có thể nói, nhược điểm rõ nhất trong dạy học môn tâm lý học quân sự hiện nay là sự nghèo nàn về hình thức dạy - học. Ở một số trường còn nặng về hình thức giảng bài, coi nhẹ các hình thức khác như xêmina, thực hành, thực tập phương pháp. Có trường, cả chương trình môn tâm lý học quân sự chỉ có 1 hoặc 2 xêmina. Nội dung bài thực hành thì chưa rõ tính mục đích. Các bài tập kết cấu còn đơn giản, chưa đủ sức hình thành ở học viên kỹ năng giải quyết các vấn đề của lĩnh vực tâm lý học quân sự.

Về phương pháp, mặc dù chúng ta đã cải tiến được khá nhiều, nhưng nhìn chung vẫn nặng về đọc thoại. Hình thức dạy học phổ biến vẫn là thầy đọc, trò ghi chép. Rất nhiều hình thức, phương pháp dạy - học hiện đại, phát huy tính tích cực của người học chưa được áp dụng vào giảng dạy. Qua trao đổi với các giáo viên, nhiều người cho rằng, hoàn cảnh điều kiện hiện nay của các trường chỉ cho phép triển khai được hình thức dạy - học như vậy, thầy giảng "hết nghĩa vụ là được". Khi nói về đặc điểm của tính sáng tạo trong lao động sư phạm, một số giáo viên cho rằng, đó chỉ là "sáng tạo theo chỉ đạo". Rõ ràng, đây chưa phải là sáng tạo đích thực trong lao động sư phạm của đội ngũ giáo viên nhà trường quân sự.

Đổi mới dạy - học môn tâm lý học quân sự đòi hỏi phải có phương pháp tiếp cận đồng bộ, hệ thống, toàn diện ở tất cả các khâu, các bước và các thành phần tham gia. Ở đây, chúng tôi chỉ xin nêu một số nội dung cấp thiết nhất:

1. Thực hiện đồng bộ các biện pháp nhằm nâng cao tính tích cực dạy - học ở cả giáo viên, cán bộ quản lý và học viên: Việc nghiên cứu học tập môn tâm lý học quân sự chỉ có hiệu quả khi nó được ứng xử đúng với tính cách là một bộ môn khoa học. Cần phải đầu tư nhiều hơn nữa cho việc nâng cấp các bài giảng, đặc biệt chú trọng về tính khoa học và tính thực tiễn. Phải làm cho các thông tin của bài giảng không sa đà vào sự kiện, không tầm thường hoá khoa học và phải mang được hơi thở của cuộc sống thực tiễn đơn vị. Để nâng cao tính định hướng, tính hướng dẫn hành động cho người học, người thầy phải dày công gia công cả về lý luận và thực tiễn.

Về phía lãnh đạo, chỉ huy các nhà trường phải thường xuyên kiểm tra, đôn đốc, tổ chức rút kinh nghiệm, mạnh dạn chỉ ra những thành công đã đạt được cũng như các khuyết, nhược điểm trong dạy - học môn tâm lý học quân sự. Cần nghiêm túc rà soát lại nội dung dạy học, gom lại những khái niệm có trong hệ thống cần phải truyền đạt; kiên quyết loại bỏ những phần nội dung nằm ngoài hệ thống, trùng lặp.

Các khoa, tổ bộ môn tâm lý học quân sự phải bắt tay ngay vào xây dựng lại hệ thống giáo khoa, giáo trình. Làm sao để trong thời gian sắp tới chúng ta có được một "thế hệ mới" giáo khoa, giáo trình tâm lý học quân sự. Đặc biệt, trong đó phải phản ánh được đầy đủ nội dung Nghị quyết 51 của Bộ Chính trị về thực hiện chế độ chính uỷ, chính trị viên trong quân đội.

2. Phát triển chiều sâu quá trình dạy - học môn tâm lý học quân sự: Thực chất là chúng ta thực hiện dân chủ hoá hoạt động dạy - học mà trước hết phải xây dựng được phong cách dạy - học mới, mạnh dạn gạt bỏ mọi biểu hiện của tác phong dạy học cũ mang nặng tính quan liêu, mệnh lệnh, áp đặt một chiều từ phía người dạy đến người học, quan điểm coi học viên là những cá thể thụ động chỉ biết tiếp nhận tri thức một cách máy móc. Cần phải chuyển hẳn sang xây dựng hệ thống các quan hệ sư phạm mới trên cơ sở phát huy dân chủ, bình đẳng về quyền, nghĩa vụ, trách nhiệm; xây dựng các mối quan hệ qua lại giữa giáo viên và học viên trong dạy - học trên tinh thần hợp tác, tương trợ, tin tưởng lẫn nhau. Cùng với

điều đó, cũng phải đặt ra những yêu cầu; đòi hỏi cao đối với tất cả các thành phần tham gia vào quá trình dạy - học, nghiêm khắc đối với các hành vi thiếu trách nhiệm, thái độ không nghiêm túc, vô kỷ luật trong dạy - học. Xây dựng môi trường sư phạm lành mạnh luôn là một yếu tố quan trọng để đảm bảo nâng cao chất lượng, hiệu quả dạy học. Phải xây dựng cho được các tập thể sư phạm quân sự vững mạnh, có bầu không khí tâm lý tích cực, lành mạnh, mọi thành viên đoàn kết, tin tưởng lẫn nhau. Mọi công việc cũng như các quan hệ trong tập thể đều được giải quyết trên tinh thần công khai, dân chủ, sẵn sàng giúp đỡ nhau, đòi hỏi lẫn nhau cao, làm việc có nguyên tắc, cùng tìm tòi, sáng tạo để phát hiện ra những chân lý mới, nội dung mới của môn tâm lý học quân sự.

3. *Tiếp tục hoàn thiện phương pháp dạy - học*: Phương hướng chủ yếu là nâng cao hiệu quả và khắc phục, tiến tới loại bỏ phương pháp dạy - học cũ theo kiểu độc thoại, áp đặt, nặng về lý thuyết, ghi nhớ máy móc, thiếu tôn trọng người học, không phát huy hết tính tích cực, chủ động của người học. Cần chuyển mạnh sang phát triển chiều sâu, đảm bảo được tính chính trị, tính luận chứng khoa học, phương pháp tiếp cận quân sự của mỗi bài học. Người thầy phải chú trọng hơn nữa đến tính đặc thù của từng nội dung, của từng đối tượng dạy học. Mạnh dạn áp dụng các phương pháp dạy học tích cực hoá hoạt động nhận thức của người học như: bài giảng đối thoại, bài giảng nêu vấn đề, bài giảng mở, kích thích suy luận của người học, trao đổi khoa học theo tổ, lớp, trao đổi giáo viên, học viên. Tăng cường sử dụng công nghệ thông tin để dựng các bài giảng chuyên đề, trình chiếu các phim tư liệu khoa học, thực hiện kiểm tra mức độ nhận thức môn học của học viên.

4. *Tiếp tục hoàn thiện tay nghề sư phạm cho giáo viên*: Người giáo viên dạy môn tâm lý học quân sự phải có uy tín cả về khoa học và về phẩm chất, lối sống. Nhân cách người giáo viên phải kết tinh được những phẩm chất như tính tự tưởng cộng sản cao, trình độ văn hoá chung rộng, trình độ chuyên môn nghiệp vụ sâu, nghiêm khắc với bản thân, tôn trọng đồng nghiệp, yêu quý học viên. Chỉ có như vậy, người thầy mới là hạt nhân tạo ra bầu không khí học tập sôi nổi, đoàn kết, tinh thần sáng tạo trong lớp học, là người dẫn đường cho học viên đi sâu khám phá những cái mới của môn tâm lý học quân sự non trẻ nhưng đầy hấp dẫn này.

Chú thích

1. Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ 9. NXB CTQG. H., 2001, tr.118.